

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.3.18>

УДК 351:351.746.1(477)

Б. Б. Гуменюк,

аспірант, Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова,

начальник окремого контрольно-пропускного пункту «Київ»,

Державна прикордонна служба України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-4675-363X>

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В СФЕРІ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ КОРДОНАМИ

B. Humenyuk,

Postgraduate student,

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law,

Head of the Separate Checkpoint «Kyiv»,

State Border Guard Service of Ukraine

EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES IN THE FIELD OF INTEGRATED BORDER MANAGEMENT

У статті досліджується досвід європейських країн у сфері інтегрованого управління кордонами, особливо імплементація програми Integrated Border Management (IBM) у межах ЄС. Аналізуються механізми міждержавної координації та транскордонного співробітництва, такі як NORDEFCO та EUBAM, а також їхня роль у зміцненні регіональної безпеки та спрощенні процедур контролю. Особливу увагу приділено практиці країн Північної Європи (Норвегії, Швеції, Фінляндії), які застосовують концепцію «однієї зупинки» для митного контролю. Особливу увагу приділено досвіду Польщі, яка активно реалізує чотирирівневу модель контролю доступу та впроваджує стандарти IBM у рамках європейських ініціатив. Досліджено питання гармонізації прикордонних процедур, використання новітніх технологій, цифрових рішень та штучного інтелекту. Особливий акцент зроблено на використанні автоматизованих систем моніторингу кордонів та посиленні інформаційного обміну між країнами-членами ЄС. Аналізується роль інституцій ЄС, таких як Європейська прикордонна та берегова охорона, яка забезпечує координацію, оцінку ризиків, фінансування та спільне використання ресурсів, що дозволяє більш ефективно реагувати на кризові ситуації, нарощувати довгострокові спроможності в галузі прикордонного контролю, включаючи навчання персоналу та розробку обладнання. Досліджено детальніше програму IBM, що є ключовим інструментом у сфері захисту прав і свобод людини, а також у боротьбі з транскордонною злочинністю, головна мета полягає якої полягає у забезпеченні ефективного контролю за зовнішніми кордонами ЄС, створенні умов для безпечного обміну інформацією про загрози між державами-членами, а також у підтримці країн, чії державні кордони збігаються із зовнішніми кордонами ЄС. Розглянуто механізми транскордонної співпраці та їхній вплив на ефективність управління міграційними потоками, боротьбу з контрабандою та нелегальною міграцією. Вивчено інтеграцію сучасних технологій у процес управління кордонами, включаючи використання дронів, сенсорних систем та штучного інтелекту. На основі аналізу сформульовано рекомендації щодо вдосконалення української системи управління кордонами з урахуванням європейського досвіду,

технологічних інновацій та сучасних викликів безпеки. Запропоновано можливі шляхи адаптації європейських підходів в умовах інтеграції України до європейського безпекового простору.

The article examines the experience of European countries in the field of integrated border management, especially the implementation of the Integrated Border Management (IBM) program within the EU. Mechanisms of interstate coordination and cross-border cooperation, such as NORDEFCO and EUBAM, are analyzed, as well as their role in strengthening regional security and simplifying control procedures. Particular attention is paid to the practice of the Nordic countries (Norway, Sweden, Finland), which apply the concept of «one stop» for customs control. Special attention is paid to the experience of Poland, which is actively implementing a four-level access control model and implementing IBM standards within the framework of European initiatives. The issues of harmonization of border procedures, the use of new technologies, digital solutions and artificial intelligence are investigated. Special emphasis is placed on the use of automated border monitoring systems and strengthening information exchange between EU member states. The role of EU institutions, such as the European Border and Coast Guard, is analyzed, which provides coordination, risk assessment, financing and resource sharing, which allows for a more effective response to crisis situations, building long-term capabilities in the field of border control, including training personnel and developing equipment. The IBM program, which is a key tool in the field of protecting human rights and freedoms, as well as in the fight against cross-border crime, is studied in more detail, the main goal of which is to ensure effective control of the EU's external borders, create conditions for the secure exchange of information about threats between Member States, as well as support for countries whose state borders coincide with the EU's external borders. The mechanisms of cross-border cooperation and their impact on the effectiveness of managing migration flows, combating smuggling and illegal migration are considered. The integration of modern technologies into the border management process is studied, including the use of drones, sensor systems and artificial

intelligence. Based on the analysis, recommendations are formulated for improving the Ukrainian border management system, taking into account European experience, technological innovations, and modern security challenges. Possible ways of adapting European approaches in the context of Ukraine's integration into the European security space are proposed.

Ключові слова: *інтегроване управління кордонами, міжнародне співробітництво, транскордонне співробітництво, загрози.*

Keywords: *integrated border management, international cooperation, cross-border cooperation, threats.*

Постановка проблеми. Інтегроване управління кордонами є стратегічно важливим інструментом забезпечення безпеки, контролю міграційних потоків та боротьби з транскордонною злочинністю. Країни ЄС розробили ефективні моделі управління кордонами, які базуються на координації зусиль між державами-членами та гармонізації законодавчих норм. Для України вивчення європейського досвіду може стати ключем до вдосконалення власної прикордонної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових працях як вітчизняних фахівців, а саме Борисенка О. П., Боркута О. В., [1], Сікуна А. М., Хоменка Д. Ю. [5], Половнікова В. В. [3], так і зарубіжних – Dahl A.-S. [6], зосереджено увагу на дослідженні практик європейського підходу до інтегрованого управління кордонами, функціонування ІВМ у межах Європейського Союзу (далі – ЄС), важливості міждержавної координації і транскордонної співпраці тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз досвіду європейських країн у сфері інтегрованого управління кордонами, зокрема програм та стратегій, які впроваджуються в ЄС. Завданням дослідження є виявити найкращі практики, що можуть бути адаптовані до українських реалій

для покращення ефективності прикордонного контролю та міжнародного співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі інтегроване управління кордонами набуває все більшого значення як інструмент забезпечення національної безпеки, ефективного контролю міграційних потоків і розвитку міжнародної співпраці. Низка країн уже впровадили передові системи управління кордонами, які стали зразковими прикладами ефективності, технологічності та інноваційності. Дослідження іноземного досвіду, а саме європейських країн, інтегрованого управління кордонами є важливим етапом у вдосконаленні власної моделі інтегрованого управління кордонами, що дозволяє вивчати найкращі практики, врахувати потенційні виклики та адаптувати результати до умов певної країни. Особливий інтерес становлять досвід країн ЄС, які активно застосовують стандарти програми Integrated Border Management (далі – ІВМ) [7]. Вивчення іноземного досвіду не лише сприяє вдосконаленню управлінських підходів, а й посилить міжнародну взаємодію, що є невід’ємною складовою сучасної системи глобальної безпеки. У цьому контексті аналіз успішних моделей інтегрованого управління кордонами дозволить сформулювати цілісний підхід до вирішення питань, пов’язаних із охороною та управлінням державним кордоном.

Міжнародне прикордонне співробітництво між Норвегією, Швецією та Фінляндією є зразковим прикладом ефективного впровадження концепції «однієї зупинки». Основна ідея полягає в тому, що всі митні перевірки, формальності, пов’язані з імпортом, експортом та сплатою митних платежів, виконуються в одному пункті контролю. Співробітники прикордонних відомств зазначених країн спільно працюють на одній території, що дозволяє уникнути дублювання митних процедур по обидва боки кордону. Митні відомства Норвегії можуть здійснювати перевірки від імені Швеції чи Фінляндії, і навпаки, що значно спрощує митні формальності та скорочує адміністративні витрати. Наприклад,

шведська митниця може обробляти документи для товарів, які експортуються з Норвегії та імпортуються до Швеції чи Фінляндії. Підхід до прикордонного контролю, як концепція «однієї зупинки», демонструє важливість міждержавної координації та інтеграції в управлінні кордонами, що знаходять подальший розвиток у ширшому регіональному контексті, зокрема в рамках Північноєвропейського оборонного співробітництва (Nordic Defence Cooperation, (NORDEFSCO)). NORDEFSCO є важливим інструментом регіональної безпеки, що спрямований на зміцнення оборонного потенціалу та покращення інтегрованого управління кордонами між країнами Північної Європи: Швецією, Норвегією, Данією, Фінляндією та Ісландією. Основними напрямками співробітництва є обмін інформацією, покращення оперативної сумісності прикордонних та оборонних служб, розвиток інноваційних технологій для моніторингу кордонів і координація зусиль у протидії сучасним загрозам. Обмін розвідувальною інформацією є ключовим елементом у попередженні кризових ситуацій, що виникають унаслідок нелегальної міграції, контрабанди чи гібридних загроз. Крім того, спільні тренування та навчання, які регулярно проводяться в рамках NORDEFSCO, сприяють підвищенню готовності прикордонних служб до ефективного реагування на надзвичайні ситуації [1, с. 38]. Тобто такі заходи дозволяють досягати високого рівня координації, що є особливо важливим у випадках транскордонного характеру загроз. Особливої уваги заслуговує технологічний аспект співпраці, а саме використання сучасних технологій, таких як дрони, сенсорні системи та платформи штучного інтелекту, що сукупно забезпечує точне та швидке виявлення потенційних ризиків на кордоні. NORDEFSCO активно взаємодіє з ЄС, НАТО та ОБСЄ, забезпечуючи багаторівневий підхід до вирішення проблем безпеки, що підтверджується дослідженнями в Nordic Journal of Security Studies [6, с. 174], що, в свою чергу, дозволяє формувати комплексну систему безпеки, яка включає як оборонний, так і прикордонний компоненти. Інтегроване управління кордонами в зазначених

країнах включає впровадження сучасних інформаційних технологій, гармонізацію процедур контролю та розвиток спільної інфраструктури, що у результаті сприяє спрощенню торгівлі, підвищенню мобільності та зміцненню регіональної безпеки, що є ключовими пріоритетами для цих країн.

Щодо політики Польщі в сфері інтегрованого управління кордонами, у науковій праці Половнікова В. В. висвітлено досвід діяльності польської прикордонної служби. Зокрема, зазначається, що Концепція інтегрованого управління Польщі включає такі рівні, як прикордонний контроль відповідно до Прикордонного Кодексу Шенген; аналіз ризиків і кримінальний аналіз; викриття та проведення розслідувань щодо транскордонної злочинності у співпраці з усіма відповідними службами громадського порядку; чотирирівневу модель контролю доступу; співпрацю між інституціями щодо управління кордонами та міжнародну співпрацю; координацію та злагодженість дій держав ЄС, а також інституцій та інших органів ЄС [3]. Тобто, у Польщі також було визначено комплекс заходів щодо координації діяльності державних органів та інтеграційних кроків до загальної інтегрованої системи управління кордонами ЄС.

Європейське інтегроване управління кордонами є ключовим інструментом забезпечення безпеки зовнішніх кордонів ЄС, регулювання міграції та протидії транскордонній злочинності. Основна мета – гармонізація та координація дій між державами-членами ЄС. Особливістю співпраці країн ЄС є принципи рівного партнерства між країнами-учасницями. В управлінні цими програмами залучаються як місцеві, так і національні органи влади, а фінансування проєктів здійснюється лише за умови їх реалізації спільними зусиллями партнерів з обох сторін кордону. Основні цілі щодо інтегрованого управління кордонами ЄС включають економічний і соціальний розвиток прикордонних регіонів, розв'язання спільних проблем та покращення умов для мобільності людей, товарів і капіталу. Впровадження чотирирівневої моделі контролю доступу, яка охоплює заходи в третіх країнах, візову політику, прикордонний контроль, аналіз

ризиків та повернення, є важливим кроком до створення комплексної системи управління кордонами [4]. Ситуація у світовій політиці, особливо через неконтрольовані потоки вимушених мігрантів, спонукає країни до поглиблення співпраці в межах системи прикордонної безпеки. ЄС, запроваджуючи інтегровану модель управління кордонами, орієнтується на міждержавну взаємодію, координацію політичних рішень і спільне використання ресурсів, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до охорони кордону з урахуванням економічних, політичних, правоохоронних і правових викликів. Основна відповідальність за управління зовнішніми кордонами лежить на державах-членах, проте їхні зусилля доповнюються підтримкою Європейської прикордонної та берегової охорони, яка забезпечує координацію, оцінку ризиків, фінансування та спільне використання ресурсів, що дозволяє більш ефективно реагувати на кризові ситуації, нарощувати довгострокові спроможності в галузі прикордонного контролю, включаючи навчання персоналу та розробку обладнання.

В умовах Угоди України з асоціацією ЄС велику роль відіграє транскордонне співробітництво, спрямоване на попередження транскордонної злочинності та нелегальної міграції, зокрема у межах визначених зон припливу мігрантів. Як зазначають Сікун А. М. та Хоменко Д. Ю. у своїх дослідженнях, транскордонна співпраця є дієвим інструментом для створення зв'язків між державами, що сприяє інтеграції та спільному вирішенню проблем. У європейських країнах такий підхід має багатий досвід і охоплює різноманітні ініціативи, завдяки якому кордони, які раніше слугували бар'єром, перетворюються на платформи для взаємодії, що об'єднує держави й формує спільний економічний, соціальний та культурний простір. Європейський досвід інтегрованого управління кордонами демонструє, що співпраця між країнами може значно спростити прикордонні процедури, покращити регіональний розвиток, підвищити рівень безпеки та економічний потенціал [5, с. 190].

Погоджуємось з думкою науковців, що зазначені практики можуть бути важливим орієнтиром для України в процесі вдосконалення управління державними кордонами, сприяючи їх трансформації з бар'єрів у механізми інтеграції та взаємодії. Програма ІВМ є ключовим інструментом у сфері захисту прав і свобод людини, а також у боротьбі з транскордонною злочинністю, головна мета полягає якої полягає у забезпеченні ефективного контролю за зовнішніми кордонами ЄС, створенні умов для безпечного обміну інформацією про загрози між державами-членами, а також у підтримці країн, чий державні кордони збігаються із зовнішніми кордонами ЄС. Ідея ІВМ базується на посиленні міжнародної та національної координації між органами, що відповідають за охорону та контроль кордонів, що включає як сприяння легальній торгівлі, так і протидію незаконній діяльності на кордонах, забезпечуючи відкриті, але контрольовані й надійні кордони [8]. В рамках ІВМ ЄС надає підтримку країнам, які є сусідами Союзу, таким як Україна, Молдова та білорусь, через консультативно-технічний орган Місія ЄС з прикордонної допомоги Україні та Молдові (The European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine) (далі – EUBAM). Вважаємо, що концепція EUBAM є важливим елементом у забезпеченні безпеки кордонів та сталого розвитку прикордонних регіонів. Ключовим аспектом – багатосторонній міжнародний обмін інформацією – є не лише інструментом для оперативного реагування на нові виклики, а й платформою для встановлення міцної співпраці між країнами-партнерами. Фінансування за допомогою Європейського інструменту добросусідства та партнерства демонструє прагнення ЄС підтримувати країни-сусіди у гармонізації їхніх підходів до прикордонного управління відповідно до європейських стандартів. Зусилля EUBAM спрямовані не лише на вдосконалення процедур і стандартів, але й на підвищення кваліфікації працівників митних і прикордонних органів, що є основою для довгострокових змін. Особливе значення має роль EUBAM, як посередника та координатора, який об'єднує

зусилля різних зацікавлених сторін, що дозволяє підвищити рівень транскордонної співпраці та ефективніше протидіяти таким загрозам, зокрема нелегальній міграції, контрабанді та іншим формам транскордонної злочинності. Одним із завдань EUBAM є мирне врегулювання конфлікту в Придністров'ї, що підкреслює стратегічну важливість Місії для забезпечення стабільності в регіоні [2]. Таким чином, Європейське інтегроване управління кордонами сприяє зміцненню безпеки, стабільності та співпраці в межах ЄС, забезпечуючи ефективне функціонування зовнішніх кордонів у довгостроковій перспективі. Програма IBM є універсальною платформою для координації зусиль у забезпеченні безпеки, підтримці прав людини та сприянні сталому розвитку прикордонних регіонів у контексті інтеграції та співробітництва з ЄС.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Європейський досвід інтегрованого управління кордонами базується на координації між країнами, використанні інноваційних технологій та спрощенні процедур контролю. Програма IBM у ЄС є ефективною моделлю, що може бути адаптована до українських реалій. Співпраця країн Північної Європи у рамках NORDEFSCO є зразком регіонального управління кордонами, що може бути корисним для України. Впровадження українськими прикордонними структурами європейських практик може сприяти підвищенню рівня безпеки та спрощенню митних процедур. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на детальніший аналіз економічної ефективності інтегрованого управління кордонами, а також можливості застосування цифрових технологій та штучного інтелекту.

Література

1. Борисенко О. П., Боркут О. В., Компаративний аналіз моделей координації діяльності прикордонних контролюючих відомств у провідних країнах світу та в Україні. *Аспекти публічного управління*, 3(9), 2015. С. 34–42.

2. Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM). *EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine*. URL : <https://eubam.org/ua/>

3. Половніков В. В. Окремі питання правового регулювання інтегрованого управління кордонами України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 21. 2019. С. 47–56.

4. Регламент № 2019/1896 від 13.11.2019 Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2019/1896 від 13 листопада 2019 року про Європейську прикордонну і берегову охорону та скасування Регламенту (ЄС) № 1052/2013 та Регламенту (ЄС) № 2016/1624. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/503063_685811

5. Сікун А. М., Хоменко Д. Ю. Інтегроване управління кордонами. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 04 листоп. 2022 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів : Академія ДПтС, 2022. С. 190–194.

6. Dahl A.-S. Back to the Future: Nordefco’s First Decade and Prospects for the Next. *The Scandinavian Journal of Military Studies (SJMS)*. Volume 4. 2021. pp. 172–182.

7. Technical and Operational Strategy for European Integrated Border Management European Integrated Border Management. *Frontex*. URL : https://www.frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/IBM/EU_IBM_Brochure_EN.pdf

References

1. Borisenko, O. P. and Borkut O. V. (2015), “Comparative analysis of models of coordination of activities of border control agencies in leading countries of the world and in Ukraine”, *Aspekty publichnoho upravlinnya*, vol. 3(9), pp. 34-42.

2. European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine (EUBAM) (2025), available at: <https://eubam.org/ua/> (Accessed 12 May 2025).

3. Polovnikov, V. V. (2019), “Certain issues of legal regulation of integrated border management of Ukraine”, *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoyi akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny*, vol. 21, pp. 47–56.

4. Official Journal of the European Union Regulation (2019), “Regulation No. 2019/1896 of 13.11.2019 Regulation (EU) No. 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulation (EU) No. 1052/2013 and Regulation (EU) No. 2016/1624”, available at: https://zakononline.com.ua/documents/show/503063__685811 (Accessed 12 May 2025).

5. Sikun, A. M. and Khomenko, D. Yu. (2022), “Integrated border management. Integration of theory into practice: problems, searches, prospects”, *Materialy II mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Materials of the II int. scientific-practical conf.]*, Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine, pp. 190–194.

6. Dahl, A.-S. (2021), “Back to the Future: Nordefco’s First Decade and Prospects for the Next”, *The Scandinavian Journal of Military Studies (SJMS)*, vol. 4, pp. 172–182.

7. Frontex (2019), “Technical and Operational Strategy for European Integrated Border Management European Integrated Border Management”, available at: https://www.frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/IBM/EU_IBM_Brochure_EN.pdf (Accessed 12 May 2025).

Стаття надійшла до редакції 14.03.2025 р.